

**VII МІЖНАРОДНА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ**

**“НОВІТНІ ДОСЯГНЕННЯ
ГЕОДЕЗІЇ, ГЕОІНФОРМАТИКИ
ТА ЗЕМЛЕВПОРЯДКУВАННЯ -
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД”**

**ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ 165-Й РІЧНИЦІ
3-ДНЯ НАРОДЖЕННЯ М.М.МІКЛУХО-МАКЛЯ**

2011

<i>Котельчук Л.С., Сердюк О.В.</i> КОНСТРУКТИВНІ РІШЕННЯ ПО ВОДООЧИСТКИ ПІДЗЕМНИХ ВОД ВІД СПОЛУК ЗАЛІЗА	112
<i>Мовенко В.І.</i> МОНІТОРИНГ БЕРЕГОУКРІПЛЕННЯ ЛІВОГО БЕРЕГА ДНІПРА БІЛЯ СМТ. ЛЮБЕЧ РІПКИНСЬКОГО РАЙОНУ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	116
<i>Goraj S.</i> THE DEMAND FOR CADASTRAL DATA IN LAND CONSOLIDATION AND EXCHANGE PROJECTS	121
<i>Сидоренко І.І.</i> ОХОРОНА ЗЕМЕЛЬ ТА ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРИРОДООХО- РОННИХ ЗАХОДІВ У ЗЕМЛЕРОБСТВІ	124
<i>Рябчій В.А., Рябчій В.В., Трєгуб М.В.</i> ПРО ОБЧИСЛЕННЯ СЕРЕДНІХ КВАДРАТИЧНИХ ПОХИБОК ВИЗНА- ЧЕННЯ ПЛОЩ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК В НАСЕЛЕНИХ ПУНКТАХ	129
<i>Бринь М.Я., Терещук О.І., Щербак Ю.В.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ОБ'ЄКТНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ ПРИ ВСТА- НОВЛЕННІ МЕЖ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ	133
<i>Петраковська О.С.</i> СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯМ НА УРБАНІЗОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ	137
<i>Trystula A.</i> OCHRONA PRZECIWPOWODZIOWA OBSZARÓW WIEJSKICH W POL- SCE	141

ГЕОІНФОРМАТИКА

<i>Іванишин В.А.</i> РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗ'ЯЗКУ ОСОБЛИВОСТЕЙ ГЕО- ЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ ХАРКОВЕЦЬКОГО ПІДНЯТТЯ (СТРУКТУРИ), ЛІТОЛОГІЇ І ДЕЯКИХ ФІЗИЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ПОРІД	144
<i>Корнієнко І.В., Сімакін Ю.С.</i> ВИКОРИСТАННЯ ГІС В ЗАДАЧАХ МОНІТОРИНГУ ЕЛЕКТРОМАГНІТ- НОГО ЗАБРУДНЕННЯ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	152
<i>Байса Д.Ф., Зацерковний В.І., Кривоберець С.В.</i> СТВОРЕННЯ КАРТОГРАФО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ ОСНОВИ ДЛЯ РОЗРОБ- КИ ГІС СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ	160
<i>Крисенко М.В., Городиський Г.О.</i> ВИКОРИСТАННЯ ГІС-ТЕХНОЛОГІЇ ВІД ESRI ДЛЯ ПОТРЕБ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА	169
<i>Боханов І.І., Гусарова-Старовойт О.С.</i> ВИКОРИСТАННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ГІС-ТЕХНОЛОГІЙ У ВІЙСЬКО- ВІЙ СФЕРІ	174

Чернігівський державний інститут економіки і управління

ОХОРОНА ЗЕМЕЛЬ ТА ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРИРОДООХОРОННИХ ЗАХОДІВ У ЗЕМЛЕРОБСТВІ

Вступ. Під охороною земель розуміють систему міжнародних, державних, регіональних і локальних адміністративно-господарських, економічних, нормативних, юридичних, техніко-технологічних та громадсько-виховних заходів, спрямованих на забезпечення раціонального використання, збереження і відновлення земельних ресурсів. Охороні підлягають усі землі держави незалежно від їхнього цільового призначення, форми власності і видів господарської діяльності.

Раціональне використання земель сільськогосподарського призначення передбачає досягнення суб'єктами землекористування продуктивності землі не нижче багаторічної, яка склалася в аналогічних природно-кліматичних умовах конкретного регіону, без шкоди земельним ресурсам і ґрунтам та без порушення корисних властивостей агроландшафтів, їхнього виснаження та деградації.

Відносини у сфері охорони та раціонального використання земель суб'єктами господарювання є складовою національної політики нашої держави. Сфера охорони земель, як один з найважливіших компонентів біосфери, забезпечує життєдіяльність людини, її добробут і здоров'я.

Мета роботи. Метою статті є висвітлення основних заходів по охороні земель та природоохоронних заходів у землеробстві.

Виклад основного матеріалу. Охорона земельних ресурсів повинна забезпечувати:

- збереження ґрунтів, їхніх корисних властивостей, насамперед, родючості, максимально можливе запобігання втрат і виснаження сільськогосподарських земель, обмеження відведення продуктивних земель для несільськогосподарських потреб;

- своєчасне попередження й усунення причин, які призводять до деградації, забруднення та засмічення земель небезпечними відходами людської діяльності, порушення та знищення ґрунтів і збіднення екосистем;

- своєчасне здійснення підприємствами виробничої, гірничодобувної, аграрної й інших видів господарської діяльності, які зумовлюють руйнування ґрунтового покриву, втрату ним родючості та порушення екологічної рівноваги функціонування земель, а також підривають стійкість агроландшафтів тощо;

- раціональне використання і збереження земельних ресурсів, поліпшення корисних властивостей і санітарно-гігієнічного стану ґрунтів,

екологічно та економічно обґрунтовані освоєння і меліорацію непридатних для господарського використання земель;

- своєчасне запобігання й усунення негативного впливу деградованих, забруднених і порушених земель на здоров'я людини, окремі природні ресурси та довкілля в цілому, а також на економічний і соціальний розвиток держави;

- збереження цінних природних територій і об'єктів.

При здійсненні управлінської, господарської й інших видів діяльності людини, зв'язаної з охороною та раціональним використанням земель, головним має бути те, щоб господарська діяльність землевласників, землекористувачів чи орендарів не призводила до зниження родючості ґрунтів і їхнього забруднення.

Зміна напрямів використання земель сільськогосподарського призначення допускається лише у випадках, передбачених Земельним кодексом України, згідно з еколого-економічним зонуванням території та обґрунтуванням доцільності такої зміни. При прийнятті рішень щодо відведення сільськогосподарських земель для несільськогосподарських потреб необхідно забезпечувати пріоритет максимального збереження продуктивних земель. Через смужжя та незручності конфігурації земельних ділянок, які заважають ефективному їх використанню і проведенню правоохоронних заходів, а також порушують ландшафтну цінність території, підлягають упорядкуванню відповідно до проектів землеустрою.

Конструювання і виробництво сільськогосподарської техніки, яка використовується в землеробстві, має здійснюватися з дотриманням нормативних вимог щодо обмеження її негативного впливу на ґрунти згідно з діючими державними стандартами і нормами.

Транспортування, застосування і зберігання пестицидів, гербіцидів, мінеральних добрив і хімічних меліорантів повинні здійснюватись з дотриманням вимог охорони ґрунтів щодо інтенсивності, термінів і наслідків впливу небезпечних речовин, які в них містяться, на фізико-хімічні властивості та екологічний стан земельних ресурсів і ґрунтів. Заборонені, а також ті, які стали непридатними для застосування, хімічні засоби захисту рослин, інші агрохімікати підлягають знешкодженню (знищенню) або екологічнобезпечному захороненню. Гній, послід, сапрпель, торф, стоки тваринницьких ферм застосовуються для підвищення родючості ґрунтів з урахуванням вмісту в них корисних поживних речовин і небезпечних домішок. Необхідно звести до мінімуму негативний вплив їх на екологічний стан земельних ресурсів.

Землевласники та землекористувачі за рахунок власних коштів повинні виконувати заходи щодо попередження заростання земель сільськогосподарського призначення бур'янами, чагарниками і дрібноліссям. Необхідно утримувати в належному стані земельні ділянки, які межують із захисними лісонасадженнями, заповідниками, лісами, природними парками і чагарниками. Землевласники та землекористувачі здійснюють заходи щодо охорони і відтворення продуктивності земель, зважаючи на фактичні

агрофізико-хімічні показники якості ґрунтів. Зміна показників екологічного стану і родючості ґрунтів є підставою для обмежень щодо використання земельних ресурсів, а також відшкодування шкоди, завданої землям сільськогосподарського призначення внаслідок погіршення їхнього екологічного стану.

Захист земель сільськогосподарського та іншого цільового призначення від ерозії і деградації здійснюється на основі заходів, передбачених програмами і планами землевпорядними, містобудівними та іншими проектами, які пройшли екологічну експертизу.

Ефективність природоохоронних заходів у землеробстві слід визначати через систему економічних, соціальних та екологічних показників.

До *показників економічної ефективності* відносять:

- фактичний і можливий рівень задоволення потреб населення в продукції землеробства;

- приріст виробництва основних видів продукції на душу населення;

- темпи приросту національного доходу, динаміка масової частки продукції землеробства в його структурі;

- темпи зростання продуктивності праці і виробництва чистої продукції на середньорічного працюючого;

- структура і темпи зростання ресурсовіддачі: а) землевіддача (виробництво продукції на 1 га сільськогосподарських угідь); б) фондівіддача (виробництво продукції на 100 крб. основних виробничих фондів); в) окупність 1 крб. виробничих витрат; г) матеріаловіддача (виробництво продукції на 100 крб. матеріальних витрат);

- коефіцієнт ефективності капітальних вкладень;

- загальний рівень якості продукції;

- масова частка продукції високої якості, що відповідає світовим стандартам, у загальній кількості виробленої продукції;

- темпи приросту виробництва продукції з розрахунку на одиницю затрат живої і уречевленої праці;

- зниження собівартості виробництва продукції;

- частка чистої продукції, виробленої за рахунок інтенсивних факторів;

- темпи збільшення технічного рівня виробництва.

Соціальна ефективність характеризується наступними показниками:

- темпами продуктивності живої праці;

- економією живої праці;

- динамікою рівня захворювання населення (кількість професійних захворювань, їх види);

- ефективністю і можливістю використання вільного часу працюючих;

- рівнем задоволення матеріальних і духовних потреб працюючих;

- динамікою показників рівня життя населення (освіта, культура, охорона здоров'я, соціальне забезпечення, житлове і комунальне обслуговування, транспортне забезпечення);

- коефіцієнтом соціальної ефективності (відношення нормативних показників, що характеризують рівень окремих соціальних послуг, до фактичних);

- структурою одержання і використання доходів населення.

До *показників екологічної ефективності* відносять:

- коефіцієнтом екологічної ефективності (відношення фактичних показників екологічної ефективності земле-охоронних заходів до науково обґрунтованих нормативів);

- структурою і ефективністю капіталовкладень на відтворення земельних ресурсів;

- динамікою стану і якості земельних ресурсів;

- динамікою збереження окремих видів рослин і тварин по регіонах;

- динамікою показників негативного антропогенного впливу (забруднення, зміна ландшафту, радіоактивність та ін.);

- динамікою впровадження прогресивних технологій;

- темпами відтворення природного стану якості (рекультивация земель, створення заповідників тощо);

- структурою капіталовкладень і поточних витрат на землеохоронні заходи.

Поряд з економічною оцінкою збитків від забруднення ґрунтів у землеробстві важливим є визначення витрат для того, щоб запобігти їм. Ці витрати можна назвати *екологічними*. Отже, треба планувати кошти (на вапнування, гіпсування, впровадження прогресивних технологій тощо), які б дали змогу успішно вести раціональне природокористування. Щодо охорони земель, потрібні кошти на будівництво протиерозійних, гідротехнічних споруд, рекультивацию та ін. До витрат на основне виробництво і реалізацію продукції обов'язково потрібно відносити затрати на охорону земельних угідь, тобто екологічні витрати повинні входити в собівартість продукції і окупатися доходами. Строк їх окупності настає тоді, коли сума ефекту від проведення заходів щодо раціонального використання земель дорівнює витратам на їх проведення.

При визначенні окупності слід враховувати, що екологічні витрати у землеробстві не тільки зменшують забруднення ґрунтів, а й підвищують ефективність виробництва продукції.

При впровадженні прогресивної технології поряд із основними виробничими витратами треба зважати і на затрати, пов'язані з природоохоронними заходами і шкодою, завданою навколишньому середовищу при застосуванні попередньої технології. Так, подача води для зрошування полів трубопроводами більш капіталоемна, ніж простими меліоративними системами, але вона дає змогу запобігти збиткам від втрат води, засоленню ґрунтів, забрудненню водних ресурсів, подовжити строк служби зрошувальної системи, раціональніше використовувати воду, підвищити врожайність сільськогосподарських культур.

Економічну ефективність прогресивної технології можна визначити за формулою:

$$E_{\text{рік}} = [(C_c + E_n K_c) - (C_n + E_n K_n)] A_{\text{рік}},$$

де: C_c і C_n – собівартість одиниці продукції, або прямі затрати на її виробництво відповідно до і після впровадження нової технології;

K_c і K_n – сума виробничих фондів (крб. на одиницю продукції) відповідно до і після впровадження нової технології;

$A_{\text{рік}}$ – виробництво валової продукції у натуральних одиницях після впровадження нової технології.

Економічну ефективність усіх землеохоронних заходів, на проведення яких потрібні капіталовкладення, визначають як ефективність меліорації, а тих, на які капіталовкладення не потрібні, – як ефективність біологічної меліорації.

У землеробстві здійснюються природоохоронні заходи, які не потребують додаткових затрат або навіть при зменшенні основних виробничих витрат дають значний ефект.

Висновки. Підбиваючи підсумок, ~~відзначимо~~ необхідність забезпечення всебічної охорони земель з метою їх ефективного та раціонального використання на основі реалізації комплексу заходів щодо збереження площі та продуктивності земельних угідь, підвищення їх екологічної стійкості і родючості ґрунтів.

Література

1. Закон України «Про землеустрій» Офіційний вісник України.-2003.-№125.-с.29-37.
2. Закон України «Про охорону земель». Офіційний вісник України.-2003.-№129.-с.9-29.
3. Принципи класифікації земель як основи раціонального використання земельних ресурсів.-Київ.: Вісник аграрної науки.-2002.-№3.-с.63-66.
4. Закон України «Про державний контроль за використанням та охороною земель». Відомості Верховної Ради України.-2003.-№39.-с.350.